

APPROBATIO.

Gregorii Cortesii Cardinalis pietate, doctrina, eloquentiaque præstantissimi librum *de Romano itinere gestisque Principis Apostolorum*, quem nuperrime clariss. vir Vincentius Alexander Constantius in Bibliotheca Vaticana linguæ Sanctæ Professor, & Tabularii S. Congreg. de Propaganda Fide Custos alter, notis historico-criticis illustravit, & *Annalibus SS. PETRI & PAULI*, nec non *Appendice Monumentorum de gestis cultuque Beati PETRI* auxit, jubente Rmo P. Thoma Augustino Ricchinio S. P. A. Magistro diligenter evolvimus, atque perlegimus. Nihil in Cortesii libro, nihil in eruditissimis Cortesii editoris lucubrationibus a fide bonisque moribus alienum offendimus; immo vero ita omnia summa elegantia, acerrimo judicio, omnigena eruditione pertractata, ut litteratos homines, ac præsertim Ecclesiasticæ historiæ studiosos juvare mirifice possint, & delectare. Hoc itaque esto iudicium nostrum; ab hoc edendo Cortesiano opusculo tam doctis prædicti Constantii laboribus locupletato, magnam Reipublicæ litterariæ accessionem factum iri. Romæ Kalend. Februarii MDCCLXX.

*Raymundus Alberici Presbyter Oratorii Romani.
Philippus Laurentius Dionisi.*

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinus Ord. Prædic.
Sac. Palatii Apost. Magister.

GREGO-

GREGORII CORTESII (1)

IN LIBROS

DE ITINERE ROMANO S. PETRI
AD ADRIANUM VI.

PONT. MAX. (2)

PRÆFATIO.

Etsi mundum, quæque in eo sunt universa maximo consilio, providentiaque divinitatis regi & administrari jam fere universo hominum generi persuasum est, id ipsum tamen præcipue in Republica Christiana tam certum esse videtur, tamque expressum, quam ea, quæ sensibus experimentove percipi consueverunt. Ut enim miranda illa omit-

A tam,

(1) De Greg. Card. Cortesio nonnulla diximus in notis ad Epistolas fam. Jacobi Sadoleti Cardinalis parte 1. pag. 28. & parte 2. pag. 121. plura tamen de eodem nobis dicenda supersunt in Commentario, quem de rebus ad doctissimum diser-

tissimumque Cardinalem pertinentibus scribere, ejusdemque Epistolarum collectioni, quamprimum evulgandæ, præmittere cogitamus.

(2) Adriani VI. Vitam a Paulo Jovio Episcopo Novocomensi illius ætatis historico

COR-

tam, quibus historiarum omnes jam inde a Christi obitu sunt refertæ, ex quibus manifestis conjecturis assequi possumus, ex horrenda tempestate irruentibusque procellis, solo divinitatis gubernaculo Petri navem sapientius & receptam & conservatam; illud certe divi-

conscriptam, Florentiæ edidit Petr. Victorius an. 1548. Natus Adrianus Trajecti insigni inferioris Germaniæ urbe ad Belgicum Oceanum, postridie Kal. Martii 1459. patre Florentio de Florentiis viro animi probitate, & civili industria potius, quam honestis opibus insigni, & Kalend. Julii an. 1517. Caroli V. Cæsaris, cui præceptor contigit precibus, in sacrum Cardinalium ordinem a Leone X. Pont. Max. cooptatus, dum Hispaniarum regnis ejusdem Caroli regis autoritate præesset, tam longe absens & nil tale cogitans, Romæ die ix. Januarii anni 1522. in demortui Leonis locum ab amplissimis Collegis, quibus ne de facie quidem erat cognitus, Reipublicæ Christianæ Pontifex electus est. Tantæ rei nuncio, Victoriam Vellicam Cantabriæ urbem ad Adrianum perlato, nomen mutare noluit, statimque Romano itineri sese committens, per Derthusiam, in qua civitate fuerat Episcopus, Tarraconem ad mare profectus, Genuam lenissimis tempestatibus pervenit; ubi quum triduo substitisset, librum hunc

adversus Udalricum Velenium Lutheranum negantem B. Petrum Apostolum Romæ fuisse a Cortesio nostro, qui tunc Genuæ commorabatur, nuperime hortatu amicorum conscriptum, benigne excepit. Ab Genua per Delphini, Liburni Pisani, Centumcellarum, Ostiæque portus ad Urbem advectus; die quarto Kalendas Septembris ejusdem anni 1522. a D. Pauli templo extra portam Trigeminam ad Vaticanas ædes solemniter pompa deductus est. In quibus ædibus vix anno exacto, decessit xviii. Kal. Octobris 1523. Corpus ejus temporario primum tumulo conditum in Basilica D. Petri juxta Pios Piccolomineæ familiæ Pontifices, postea in templum Deiparæ Virginis Germanorum ad Circum Flaminium translatum fuit in marmoreo monumento, quod optimo Pontifici *Wilhelmus Enckenvoirt illius benignitate, & auspiciis tit. S. Jo: & Pauli Presb. Card. Derhusen. faciendum curavit*; quemadmodum in inscriptione eidem monumento adposita legitur. Vixit an. LXIII. Mens. vi. d. XIII.

divinitus procuratum fuisse, neminem adeo profanum fore arbitror, ut negare audeat, qualia scilicet pericula fuerint, quantique labores reipublicæ Christianæ, sic etiam tales tantosque propugnatores extitisse. Si enim initio nascentis Ecclesiæ non defuerunt, qui adversus Neronos, Domitianos, Decios, Diocletianosque cum animi robore, tum etiam proprio sanguine decertarent; pace demum a Tirannis undique parta, cum in ipso sinu reipublicæ pernicioso dogmatum diffidia quotidie orirentur, adversus Arium, Manicheum, Eunomium, cæterasque ejusmodi pestes, Didimus, Nazianzenus, Basilii, Hieronymus, Augustinus, & plerique alii doctrina, & sanctitate excellentes, Dei Optimi Max. beneficio sunt concessi. Jam vero quis non videt miseris illis temporibus, quibus Italiam omnino Longobardorum furor impetusque devastabat, prius Benedictum apud Casinum montem, deinde vero Romæ Gregorium summa divinitatis providentia in solatium tantæ calamitatis repente, velut e cælo delapsos esse? Et in Gregorio quidem ea magnitudo animi, ea vis consilii viguit, ut cum vitam ejus, moresque considero, intueri mihi videar par illud pulcherrime compositum, fortem scilicet virum cum adversa fortuna decertantem. Ab eo vero tempore cum jam Reges, ex hostibus servi Christi effecti essent, nec in dogmatum veritate ulla amplius esset controversia, ut pleraque mortalium se habere consueverunt, diuturnum otium & tranquillitatem, morum corruptio, & vitæ luxuria sunt consequuta. Quæ mala tamquam animarum caligines, ut facilius dissipari possent, Dominicus & Franciscus repente exorti, veluti duo soles universum orbem adventu suo exhilararunt. Jam vero nostris hisce tem-

poribus; cum omnia calamitatum genera, velut repentino terræ fœtu, de improvviso simul eruperint, in eam rerum omnium non difficultatem modo, sed pene etiam desperationem perventum est, ut omnibus reipublicæ membris pessime affectis, idoneum satis remedium non adhiberi modo, sed nec excogitari quidem posse videatur. Rempublicam Christianam oppugnat violentissimus hostis, & post Macedonas, Romanosque omnium, qui aliquando fuerunt, rex maximus atque potentissimus. At vero longe favior, perniciosiorque pestis adhæret visceribus: crudelius namque inter se bellum Christiani reges gerunt, quam a Turcarum Imperatore ipsis Christianis inferatur. Pestifera insuper contagione & inopia ita fere in universa Europa laboramus, ut pene altera pestis alterius solatium futura videatur. Nuper vero pulcherrimam Boeticæ partem prius terræ motu concussam, deinde repentino terræ hiatus absorptam, nemo fere est, qui non audierit. Qui mores autem sint omnium ordinum, quæ in Deum pietas, quæ religio, non minus dolore, quam verecundia, ne dicam absterreor. Nam, ut fidem attingam, nemo est, qui nesciat, quam perniciofa dogmata, quam nefariæ in sacris ritibus opiniones nuper emerferint, ut ausi etiam fuerint quidam, Petrum ipsum a Romano Pontificatu deturbare. Inter tot clades, & ærumnas, tibi potissimum, Hadriane Sexte Pontifex Maxime, Christianum orbem administrandum communi suffragio Patres concesserunt: & ea quidem ratione, ut nemo tam vehemens hostis providentiæ existat, qui id divino factum consilio audeat denegare. Ignarus siquidem, & in extremis orbis partibus agens, ad supremum dignitatis fastigium es evehctus, quam tibi

tibi potissimum illi commiserunt, quibus liberum erat præsentem, & ex se ipsis Pontificem creare, cum, ne nomine dicam, certe fere nemo esset, qui te de facie cognosceret. Quid vero ex mira hac electione statim omnes sperare cœperint, ita vulgo jactatum est, ut citra notam assentationis, quæ tam ab auribus tuis, quam ab instituto nostro abesse debet, litteris commendari possit. Pollicentur siquidem sibi de te omnes animi magnitudinem, vitæ innocentiam, providentiam in administrandis, in constituendis vero rebus solertiam, pacem postremo illam Augustam. Quantum denique assequi poterimus, si Deum Opt. Max. in cujus vi & potestate regum imperatorumque animi sunt, humano generi prius conciliaveris. Nec id quidem dico, ut te admoneam, qui hætenus munus tuum tam præclare obiisti, quam mirifice tibi antea commissum fuit; sed ut ope divinitatis nostra quoque ætate par tantis ærumnis præsidium concessum esse, aliorum temporum exemplo sperare non dubitemus. Cum vero multa sint, & infinita, in quibus tibi elaborandum esse video, illud potissimum dignum arbitror, in quo nervos omnes intendas, & animi & ingenii tui, ut nova perniciosaque dogmata, quibus perpetuam Christi vestem quidam lacerare nituntur, a Christiano orbe consilio autoritateque penitus extermines. Qua in re cum viderem quosdam arcem ipsam, caputque totius Religionis Christianæ tormentis machinisque oppugnare, eo potissimum, ut opinor consilio, ut penitus abrogata Romani Pontificis auctoritate, reliqua corporis pars trunca capite, inanis penitusque inutilis abjiceretur, nisus sum pro virili huic ulceri pessimo, & jam diutius serpente incipienti, salubre me-

dicamentum apponere : non quin illa suprema Romani Pontificis majestas, & vi sua, quæ ope divinitatis innitur, & omnium gentium opinione satis firma persisteret, sed quod plerique sacrarum litterarum ignari, commentitiis fabulis decipi posse videbantur. Id vero mihi præcipue illustrandum esse proprio quodam jure sum opinatus, quod ab ipsa juventute in Casinatam familiam nomen dederim, quæ a Romanis primum Pontificibus plantata, eisdem secundum Deum robor, incrementumque præstantibus, in eam divinorum, atque humanorum amplitudinem crevit; ut merito de referenda gratia quoad ipsius fieri possit, debeat cogitare. Tuæ igitur censuræ opus subjicio, quod nuper adversus eum scripsi, qui primus negare ausus est, Petrum Apostolum non modo Romanum Pontificem fuisse, sed omnino in ea Urbe decessisse, quam aliquando videre non potuerit. Etsi suspicionem mihi injiciebat, non tam ex animo id eum fecisse, quodque ipsi ita persuasum foret, quam ut tali facinore nomen, & famam apud posteros proderet. Consilium siquidem animumque suum visus est ipsemet declarasse, cum fronti operis vulgata illa carmina inscripsit

*Aude aliquid brevibus Cyaris & carcere dignum
Si vis esse aliquid: probitas laudatur & alget. Vale.*

DE ROMANO ITINERE

DIVI PETRI

LIBER PRIMUS.

UM me sapius complures maxima pietate, & ingenio viri hortati essent, ut in novo hoc Theologiam profitendi genere, quo jam constituti ritus, receptæ ceremoniæ, fundatæ stabilitæque consuetudines velut quibusdam machinis adhibitis frangi, debilitarique videntur, judicium meum interponerem, multis gravissimisque de causis diutius id facere renui. Quamquam enim me omnino imparem tanto oneri fore non ambigebam, duplici præterea ratione non tutum modo, sed honestissimum etiam silentium nostrum fore arbitrabar. Ea siquidem quæ hætenus disputata fuere, partim ejusmodi sunt, ut utrinque sacrarum litterarum auctoritati inniti videantur, ut nec diligentissime intuenti facile sit in alterutram partem judicium: quæ etsi sæcus nemini persuaderi debent, ac passim institutis moribusque Ecclesiæ sunt recepta, non tamen, qui alterutrum defendere velit ex sacris litteris, certum omnino judicium proferre potest: partim vero ejusmodi (sunt), ut magis consuetudine ritibusque, quam divinis libris, aut exemplis Apostolorum inniti videantur. Quæ cum cognoscerem non magis ambigua, quam difficilia explicatu, honestius mihi